

В. І. Кривда,
к. т. н, доц.
О. В. Кривда,
к. е. н.

С. В. Нараєвський,

Національний технічний університет України «КПІ»

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ У КРАЇНАХ ВЕЛИКОЇ ВІСІМКИ (G8)

Визначено критерії приналежності до середнього класу на прикладі США та Росії (м. Москва), розглянуто рівень оподаткування в різних країнах світу. Здійснено спробу зіставити рівень податкового навантаження з добробутом суспільства на основі індексів економічного, соціального розвитку та Gini-індексу у країнах G8.

The criteria of belonging are certain to the middle class on the example of the USA and Russia (Moscow), the level of taxation is considered in the different countries of world. An attempt to confront the level of the tax loading with welfare of society on the basis of indexes of social development and Gini-index economic, in the countries of G8 is carried out.

Ключові слова: рівень оподаткування, податок на доходи корпорацій, податок на доходи фізичних осіб, середній клас, індекс економічного виміру, індекс соціального виміру, Gini-індекс.

Вступ. *Постановка проблеми.* Залучення України до світової економічної системи потребує аналізу ситуації у сфері оподаткування, що повинно з одного боку, забезпечити формування широкого прошарку людей зі стабільними доходами (середнього класу), з іншого, надати додаткові конкурентні можливості українським підприємствам на світових ринках.

Зв'язок з останніми дослідженнями та публікаціями. З початку XXI ст. кількість досліджень середнього класу та його аналізу доходів зростає. За останні п'ять років, лише у США, проводилась значна кількість досліджень стратифікації суспільства. Серед найбільш вагомих слід відзначити праці у 2002 р. Д. Гілберта «Американська класова структура: вік зростання нерівності» [1], у 2004 р. Л. Біглі «Структура соціальної стратифікації у Сполучених Штатах» [2] та у 2005 р. У. Томпсона і Д. Хікі «Суспільство у центрі» [3]. Серед українських дослідників цього питання, слід відзначити колективну роботу авторів (2004 р.) І. К. Бондар, Є. О. Бугасенко, В. Я. Бідак, М. І. Гуць, Н. М. Ковальова: «Середній клас України: теорія та сучасні тенденції становлення» [4].

Актуальність дослідження полягає у визначенні оптимального податкового навантаження, що повинно сприяти формуванню середнього класу та гармонійному розвитку суспільства.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз оподаткування доходів підприємств та фізичних осіб на прикладі країн G8, визначення залежності добробуту населення та рівномірного розподілу доходів між громадянами країни від рівня податкового навантаження.

Методологія. Основу дослідження склали методи статистичного дослідження, порівняльного аналізу, логічного узагальнення.

Результати дослідження. Поняття середнього класу. Середній клас – складне соціальне утворення. Дослідники вирізняють у його складі «старі», або «традиційні» верстви, котрі існували в усі епохи, та «нові» верстви. До першої категорії відносять ремісників, фермерів, дрібних і середніх підприємців, крамарів, спеціалістів, які займаються приватною практикою, осіб вільних професій, частка котрих має тенденцію до зменшення. До «нових» верств, які становлять швидко зростаючу частину середнього класу, входять менеджери, державні службовці, вчені, високооплачувана частина інженерно-технічних працівників та висококваліфікованих робітників, основна частина працюючої за наймом інтелігенції, військові, працівники сфери обслуговування і побуту та деякі інші групи населення. Зростання їх чисельності зумовлено роллю і значенням освіти й науки в сучасному світі, розгортанням НТР, ускладненням організаційної структури господарської діяльності, розширенням сфери послуг [5; 6].

Критерії приналежності до середнього класу приведені у табл. 1.

Займаючи проміжне становище в суспільній ієрархії між багатотою і надбагатою частинами населення та тими прошарками, що відіграють роль аутсайдерів, середні верстви урівноважують тим самим протистояння між ними [4].

Отож, середній клас – це особливий тип особистості, що з'являється в результаті соціального добору за умов ринку, найбільш активна в економічному відношенні частина населення, яка вирізняється, насамперед, такими ознаками, як характер прибутку, освіта, спосіб життя, тип мислення, соціальний престиж тощо [5; 6].

Таблиця 1. Критерії приналежності до середнього класу

Складові		Критерії	
1. Матеріальне становище	1.1. Доходи	1.1.1. Високий рівень матеріальної забезпеченості	
		1.1.2. Спосіб досягнення високого матеріального положення: власна справа, найманий працівник високої кваліфікації	
		1.1.3. Самостійність джерела прибутку	
		1.1.4. Диференціація джерел доходу: власність, нерухоме майно, цінні папери і т. ін.	
2. Соціальне положення	1.2. Витрати	1.2.1. Життєві стандарти: квартира (дім), авто, освіта, відпочинок	
		1.2.2. Структура споживання	
2. Соціальне положення	2.1. Свобода	2.1.1. Незалежність від роботодавця та держави	
		2.1.2. Свобода у громадській та політичній діяльності	
	2.2. Свідомість	2.2.1. Рівень власного розвитку	
		2.2.2. Тип свідомості: перспективи підвищення добробуту, збільшення індивідуального вибору, неприйняття зрівнялівки	

Згідно з недавнім економічним дослідженням, в США існує значна кількість рівнів достатку і освіти усередині статистичного середнього класу (табл. 2). За останні п'ять років у США проводилась певна кількість досліджень стратифікації суспільства. Вони отримали назву академічних класових моделей [1; 2; 3].

Таблиця 2. Академічні класові моделі (середній клас)

Автор та рік дослідження	Класифікація середнього класу (відсоток від загальної чисельності населення)	Сфера діяльності та доходи	Освіта
Деніс Гілберт, 2002, [1]	Верхній середній клас (15 %)	Високоосвічені професіонали та менеджери, середня адміністративна ланка з великою робочою автономією; дохід сімейного господарства понад \$ 62 500	Університет, вчені ступені
	Нижчий середній клас (30 %)	Напівпрофесіонали, службовці (сині комірці); дохід сімейного господарства від \$ 50 000 до \$ 90 000, індивідуума від \$ 27 500 до \$ 52 500	Коледж, ступінь бакалавра
Уільям Томсон і Джозеф Хікі, 2005, [3]	Верхній середній клас (15 %)	Професійні робітники (білі комірці) з вищою освітою, лікарі, професори, юристи керівний склад підприємств; дохід сімейного господарства понад \$ 100 000	Університет, вчені ступені, власники бізнесу можуть не мати вищої освіти
	Нижчий середній клас (32 %)	Шкільні вчителі, робітники торгівлі, менеджери нижчої та середньої ланки (менший рівень автономності ніж вищий середній клас); дохід сімейного господарства від \$ 35 000 до \$ 75 000	Коледж, ступінь бакалавра або спеціальна освіта
Леонард Біглі, 2004, [2]	Середній клас (46 %)	Випускники коледжу; дохід для чоловіків \$ 57 000, жінок \$ 40 000	Коледж

Середній клас в Російському суспільстві не достатньо великий і межі його сильно «розмиті». Поява середнього класу супроводжується зміною всієї соціальної структури суспільства. Традиційні класи і прошарки втрачають чіткі контури, розмиваються. З'являється інша соціальна структура, при тому, що перша (традиційна класова) теж ще не зовсім втратила свого значення.

За результатами спільного дослідження проведеного у липні 2007 р. маркетинговою групою Market Up і рекламним агентством Sauce Strategy, серед жителів Москви, люди вважають себе середнім класом, якщо їх дохід вище \$ 2000 на члена родини (табл. 3). Обов'язкові атрибути середнього класу – дача й дороге авто [7].

Таблиця 3. Характеристика середнього класу серед жителів м. Москва

1. Доходи (на члена родини)	
Дійсне становище	Бажане становище
55 % \$ 1 500 - 1 700	\$ 2 200
19 % \$ 1 700 - 2 000	\$ 2 900
15 % \$ 2 000 - 3 000	Не відрізняється від дійсного
11 % понад \$ 3 000	Не відрізняється від дійсного
2. Власність (на родину в цілому)	
Дійсне становище	Бажане становище
82 % квартира (середня площа 70,4 м ²)	85 % замський будинок; 71 % авто; 41 % нова іномарка; 15 % два авто

Закінчення табл. 3

3. Освіта	
Дійсне становище	Бажане становище
Відсутня інформація	76% повинні мати вищу освіту (46% не важливо напрямом підготовки)
4. Заощадження	
Інструменти інвестування	Напрямки використання інвестицій
74 % депозит у банку; 39 % готівкова валюта; 35 % готівкові рублі	66 % непередбачувані витрати; 36 % нерухомість; 31 % відпустка; 17 % авто; 16 % освіта дітей

Рівень оподаткування в різних країнах світу. За визначенням, податки – це обов’язкові платежі до бюджету, які здійснюють фізичні та юридичні особи згідно з законом [4]; або податки – це грошові виплати на користь держави, які мають обов’язковий, загальний, незворотний та невідшкодовуваний характер [8].

Дослідження, проведене на початку 2007 р. консалтинговою компанією KPMG¹, охоплює 92 країни. Як з’ясувалося, середня величина ставки податку на прибуток організацій в країнах Європейського Союзу (ЄС) складала 24,2 % порівняно зі ставкою на рівні 27,8 % в країнах Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР), 28 % – в країнах Латинської Америки і 30,1 % – в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР) (табл. 4) [9; 10].

Впродовж останніх десяти років ставки податку на прибуток організацій знижувались у всіх регіонах світу в середньому на 6,4 %. Найбільше зниження ставки податку відбулося у країнах ЄС на 11,3 %, на другому місці країни ОЕСР – 8,2 %. Далі країни АТР – 2,5 % та Латинської Америки – 1,8 % відповідно. У 2007 р. податки на прибуток організацій найнижчими були у країнах Європи а найвищими в країнах АТР [9; 10].

Таблиця 4. Рівень ставок податків у різних регіонах світу

Регіон	Податкові ставки, %			
	Податок на прибуток організацій		Податок на додану вартість (ПДВ) або податок на товари і послуги (NTU) на 1 січня 2007 р.	Податок на доходи фізичних осіб на 10 листопада 2004 р.
	1997	2007		
Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР)	36	27,8	17,7	34,04
Європейський Союз (ЄС)	35,5	24,2	19,5	Дослідження не проводилось
Азіатсько-Тихоокеанський регіон	32,6	30,1	10,8	Дослідження не проводилось
Латинська Америка	29,8	28	14,2	Дослідження не проводилось
Світ в цілому	33,2	26,8	15,63	Дослідження не проводилось

Разом з тим, згідно з проведеним дослідженням, непрямі податки в Європі – найвищі в світі. Ставки податку на додану вартість (ПДВ) або податку на товари і послуги (NTU) складала в країнах ЄС в середньому 19,5 % порівняно з 17,7 % в країнах ОЕСР, 14,2 % у країнах Латинської Америки і 10,8 % в країнах АТР (табл. 4). Отримані дані підтверджують тенденцію зростання непрямих податків, що компенсує зниження податку на прибуток організацій [9].

Податок на доходи фізичних осіб характеризує, яку частину заробітної плати громадяни, вимушені віддавати державі у вигляді податків і різного роду соціальних зборів і виплат. За даними дослідження найвищий показник має Бельгія – 55,6 %, на другому місці Угорщина – 52,6 %, на третьому місці Німеччина – 50,7 %. У решті досліджуваних країн нижче 50 %. У дослідженні брали участь 30 країн (29 члени ОЕСР та Росія), у решті держав подібна статистика або не підраховувалася, або є недоступною.

Високий рівень податкових зборів з боку держави (вище 40 %) спостерігається також в Швеції, Франції, Італії, Фінляндії, Австрії, Данії, Туреччині, Чехії, Польщі, Нідерландах і Словаччині (місця з 4 по 14 відповідно).

Найнижчий рівень по цьому показнику спостерігається в Японії і Австралії, Новій Зеландії, Мексиці та Росії (26–30 місця, від 24,2 до 13 %).

В Україні податок на доходи фізичних осіб становить 15 % [11].

Вплив податкового законодавства на розвиток середнього класу (на прикладі країн великої вісімки (G8)).

¹ KPMG International проводить щорічне дослідження ставок податків з 1993 р. В даний час це дослідження охоплює 92 країни, 30 з яких входять в Організацію економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), 27 - в Європейський Союз (ЄС), 19 країн представляють Азіатсько-Тихоокеанський регіон (АТР) і ще 19 - країни Латинської Америки. У останньому дослідженні проводиться зіставлення ставок на прибуток корпорацій, зафіксованих за станом на 1 січня 2007 р., із ставками, що діяли за станом на 1 січня за період з 1993 р. Вперше дослідження KPMG охоплює різні види податку на додану вартість (або податку на реалізацію товарів і послуг), що діють в 84 країнах світу.

Спробуємо проаналізувати рівень оподаткування в країнах G8 (табл. 5) за напрямками: податок на прибуток організацій, непрямі податки (податок на додану вартість або податок на товари та послуги), податок на доходи фізичних осіб та пов'язати рівень податків з економічним та соціальним розвитком зазначених держав.

Таблиця 5. Рівень ставок податків у країнах G8

Країна	Податок на прибуток організацій			Податок на додану вартість (ПДВ) або податок на товари і послуги (NTU) ²		Податок на доходи фізичних осіб	
	С ставка податку на 1 січня 2007 р.	Поря дковий номер серед країн, що приймали участь у дослідженні (91 країна)	З міна ставки податку за останні 5 років	С ставка податку на 1 січня 2007 р.	Поря дковий номер серед країн, що приймали участь у дослідженні (83 країни)	С ставка податку на 10 листопада 2004 р.	Поря дковий номер серед країн, що приймали участь у дослідженні (30 країн)
США	40 ,00	4	- 1,31	-	-	30 ,00	21
Японія	40 ,69	3	0 ,00	5, 00	80	24 ,20	26
Німечч ина	38 ,36	5	0 ,00	19 ,00	23	50 ,70	3
Велико британія	30 ,00	40	0 ,00	17 ,50	36	29 ,70	22
Франція	33 ,33	22	- 1,00	19 ,60	20	48 ,30	5
Італія	37 ,25	6	- 3,00	20 ,00	17	46 ,20	6
Канада	36 ,10	8	- 2,50	6, 00	79	30 ,20	20
Росія	24 ,00	65	0 ,00	18 ,00	32	13 ,00	30

Рівень податкових ставок на прибуток організацій серед країн G8 один з найбільших у світі. З восьми країн до першої десятки входять п'ять: Японія (3-є місце), США (4-е), Німеччина (5-е), Італія (6-е) та Канада (8-е). Франція займає 22-е місце і лише Росія знаходиться у другій половині списку серед країн, у яких проводилося дослідження, та займає 65-е місце [9; 10].

Високі податкові ставки не заважають більшості країн G8 посідати високі місця за індексом економічного виміру (табл. 6), що розглядається як одна із трьох складових індексу сталого розвитку [12; 13; 14; 15; 16]. В той же час треба зазначити, що країни G8, за винятком США та Великобританії, поступаються групі країн лідерів за якісними характеристиками економічного розвитку. Вони суттєво програють лідерам за якістю та масштабом інновацій, рівнем комерціалізації науки, мають застаріле законодавство стосовно оподаткування та розвитку високотехнологічного бізнесу [12].

Таблиця 6. Місце країн G8 за індексом економічного виміру у 2005 р.

Порядковий номер серед країн, що брали участь у дослідженні (116 країн)	Країна	ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (тис. дол. США)	Індекс економічного виміру (Іекв)	Індекс конкурентоспроможності (Ік)	Індекс економічної свободи (Іес)
5	США	41,529	0,537	0,581	0,543
9	Великобританія	31,150	0,542	0,511	0,574
15	Канада	34,150	0,525	0,510	0,541
18	Німеччина	28,250	0,510	0,510	0,510
33	Франція	30,640	0,438	0,478	0,398
42	Італія	27,960	0,411	0,421	0,400
88	Росія	9,810	0,319	0,353	0,286

Так ставка податку на прибуток корпорацій у чотирьох країнах (половини) зі списку G8 не змінювалась. У інших країн вона знижувалась на 1,00 % у Франції, 1,31 % у США, 2,50 % у Канаді та 3,00 % в Італії, а загальносвітове зниження ставки податку у цей час склало 3,8 % [9]. Це є однією з головних причин втрати своїх позицій більшістю країн G8 за індексом конкурентоспроможності лише за один 2005 р. порівняно з 2004 (табл. 7).

З восьми країн лише США та Італія зберегли свої позиції, а Канаді вдалось піднятися на один пункт. Інші країни G8 зазнали втрат, серед яких найбільші були у Росії, що поступилася на 5 пунктів [12; 15].

² У Сполучених Штатах Америки немає федерального податку на товари і послуги, але різні штати самостійно стягують встановлені ними податки з продажів за різними ставками.

Таблиця 7. Місце країн G8 за індексом конкурентоспроможності у 2005 р.

Країна	Рейтинг у 2004	Рейтинг у 2005	Зміна рейтингу 2004-2005
США	2	2	0
Японія	9	12	-3
Великобританія	11	13	-2
Канада	15	14	+1
Німеччина	13	15	-2
Франція	27	30	-3
Італія	47	47	0
Росія	70	75	-5

Рівень ставок податку на додану вартість (ПДВ) або податку на товари і послуги (NTU) та податку на доходи фізичних осіб можна до певної міри пов'язати з рівнем розвитку та добробуту суспільства. Спробуємо пов'язати рівень ставок за зазначеними вище податками з індексом соціального виміру (табл. 8) як ще однієї складової індексу сталого розвитку [12; 17; 18; 19].

Таблиця 8. Місце країн G8 за індексом соціального виміру у 2005 р.

Рейтинг	Країна	ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (тис. дол. США)	Індекс соціального виміру (Ісв)	Індекс якості і безпеки життя (Ія)	Індекс людського розвитку (Ілр)	Індекс суспільства, заснованого на знаннях (Ікс) ³
8	Японія	30,750	0,793	0,739	0,943	0,696
13	США	41,529	0,779	0,762	0,944	0,632
15	Канада	34,150	0,777	0,760	0,949	0,622
16	Німеччина	28,250	0,777	0,705	0,93	0,696
17	Великобританія	31,150	0,773	0,692	0,939	0,688
18	Італія	27,960	0,759	0,781	0,934	0,563
21	Франція	30,640	0,754	0,708	0,938	0,616
81	Росія	9,810	0,520	0,480	0,795	-

Податок на додану вартість (ПДВ) або податок на товари і послуги (NTU) у європейських країнах із групи G8 знаходиться у межах від 20,00 % в Італії до 17,50 % у Великобританії (табл. 5), що виправдовує твердження про найвищий рівень даного виду податків у країнах Європи [9].

Податок на доходи фізичних осіб у групі G8 (табл. 5) найвищий у країнах Європи (за винятком Росії): Німеччина – 50,70 %; Франція – 48,30 %, Італія – 46,20 % та Великобританія – 29,70 %. У Канаді ставка податку складає 30,20 % і майже відповідає рівню США – 30,00 %. У Японії – 24,20 %. Росія має найнижчу ставку податку на рівні 13,00 % [9].

Пов'язати рівень непрямих податків (податок на додану вартість або податок на товари і послуги) з рівнем соціального розвитку досить складно, оскільки з групи країн G8 до першої десятки лідерів за соціальною складовою входить лише Японія (8 місце), що має найнижчий рівень відповідного податку у світі – 5,00 %. Інші країни G8 знаходяться з 13 місця – США до 21 Франція, за винятком Росії (81 місце). Поряд з таким становищем до першої десятки лідерів входять усі, без виключення країни Північної Європи: Швеція (1 місце), Ісландія (2), Норвегія (3), Данія (4), Фінляндія (7); які в той же час мають найвищі ставки непрямих податків у світі: Данія, Норвегія, Швеція по 25,00 %, Ісландія – 24,50 % та Фінляндія – 22,00 %.

Знайти залежність між рівнем податку на доходи фізичних осіб та рівномірним розподілом доходів громадян також досить важко. Спробуємо знайти залежність між даним податком та Gini-індексом (табл. 9)⁴.

Таблиця 9. Положення країн G8 за Gini-індексом у 2005 р.

³ Росія не входить до рейтингу (47 країн).

⁴ Gini-індекс – це коефіцієнт, що відображає міру нерівності розподілу та використовується для визначення нерівності доходів. Він змінюється в діапазоні від 0 до 1, де 0 відповідає абсолютній рівності (наприклад усі мають рівні доходи), а 1 відповідає абсолютній нерівності (наприклад, одна людина має увесь доход, а всі інші не мають його взагалі). Коефіцієнт був розроблений італійським математиком Коррадо Гіні (Corrado Gini) і опублікований у 1912 році у його роботі «Variabilità e mutabilità» («Мінливість і несталість»). Gini-індекс визначається як Gini-коефіцієнт, помножений на 100.

Місце серед G8	Країна	Gini-індекс
1	Росія	45,62
2	США	40,81
3	Німеччина	38,22
4	Італія	36,03
5	Великобританія	35,97
6	Франція	34,72
7	Канада	31,50
8	Японія	24,85

Так, Росія має найвищий Gini-коефіцієнт і в той же час найнижчу ставку податку серед країн G8, США за першим показником займають 2 місце, а за другим 5, Німеччина (3 та 1), Італія (4 та 3), Великобританія (5 та 6), Франція (6 та 2), Канада (7 та 4) і Японія (8 та 7) [12].

США та Канада мають майже однакову ставку податку на доходи фізичних осіб 30,00 % у США та 30,20 % у Канаді, а за Gini-індексом займають 2 та 7 місця. Росія та Японія мають найнижчі ставки зазначеного податку серед G8 а за Gini-індексом знаходяться на різних полюсах: Росія на 1 місці, а Японія на 8 (останньому). В цьому випадку доцільно, як і при аналізі непрямих податків, звернути увагу на країни Північної Європи (за виключенням Ісландії). Вони серед країн ОЕСР за рівнем податку на доходи фізичних осіб знаходяться вище середнього рівня у 34,04 % і мають відповідно Швеція – 48,60 % (4 місце), Фінляндія – 45,90 % (7), Данія – 44,20 % (9), Норвегія – 37,00 % (16) і лише Ісландія – 25,70 % (25). В той же час рівень Gini-індексу у цих країнах становить Норвегія 25,79, Фінляндія 25,60, Швеція 25,00, Данія 24,70, Ісландія (не визначався) і у перших трьох він незначно перевищує лише показник Японії, останньої з групи G8 [12]. Отже, вища ставка податку на доходи фізичних осіб може навпаки сприяти більш рівномірному розподілу доходів між громадянами у певній країні.

Висновки. Середній клас – складне соціальне утворення, найбільш активна в економічному відношенні частина населення, яка вирізняється, насамперед, такими ознаками, як характер прибутку, освіта, спосіб життя, тип мислення, соціальний престиж тощо.

До «нових» верств середнього класу входять менеджери, державні службовці, вчені, високооплачувана частина інженерно-технічних працівників та висококваліфікованих робітників, основна частина працюючої за наймом інтелігенції, військові, працівники сфери обслуговування і побуту та деякі інші групи населення. Зростання їх чисельності зумовлено роллю і значенням освіти й науки в сучасному світі, розгортанням НТР, ускладненням організаційної структури господарської діяльності, розширенням сфери послуг.

Впродовж останніх десяти років ставки податку на прибуток організацій знижувались у всіх регіонах світу в середньому на 6,4 %. Найбільше зниження ставки податку відбулося у країнах ЄС на 11,3 %, на другому місці країни ОЕСР – 8,2 %. У країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону та Латинської Америки ставки податку зазнали значно меншого зниження – 2,5 та 1,8 % відповідно.

Разом з тим, згідно з проведеними дослідженнями, непрямі податки в Європі – найвищі у світі. Ставки податку на додану вартість (ПДВ) або податку на товари і послуги (NTU) склали в країнах ЄС в середньому 19,5 % порівняно з 17,7 % в країнах ОЕСР, 14,2 % в країнах Латинської Америки і 10,8 % в країнах АТР.

Прослідкувати зв'язок між рівнем оподаткування та формуванням середнього класу ускладнено, у всякому разі його вплив значно нижчий ніж на розвиток економіки країни (зростання ВВП). Високий рівень ПДВ і в ще більшій мірі податку на доходи фізичних осіб може призводити до вирівнювання доходів громадян і як наслідок до зростання частки середнього класу.

Подальших наукових досліджень потребують напрями використання податкових надходжень у найуспішніших країнах світу, визначення оптимальних витрат на науку, освіту, охорону здоров'я для підтримання динамічного розвитку економіки і гармонійного розвитку суспільства.

Література

1. Gilbert D. (2002). *The American Class Structure: In An Age of Growing Inequality*. Belmont, CA: Wadsworth.
2. Beehley L. (2004). *The Structure of Social Stratification in the United States*. Boston, MA: Pearson, Allyn & Bacon.
3. Thompson W. & Hickey J. (2005). *Society in Focus*. Boston, MA: Pearson, Allyn & Bacon.
4. Бондар І. К., Бугаєнко С. О., Бідак В. Я., Гуць М. І., Ковальова Н. М. Середній клас України: теорія та сучасні тенденції становлення / О. Г. Ягольник (відп. ред.). – К.: Корпорація, 2004. – 581 с.
5. Український центр політичного менеджменту. Середній клас як основа і запорука стабільності українського суспільства / М. А. Козловець, доцент, Житомирський державний педагогічний університет ім. І. Франка. – <http://www.politik.org.ua/>
6. Середні класи як предмет соціологічного дослідження та суб'єкт соціальної дії: автореф. дис. канд... соціол. наук: 22.00.03 / Т. М. Чернецька; Ун-т внутр. справ. – Х., 2000. – 19 с.
7. Українська мережа новин. – <http://www.korrespondent.net/>
8. Універсальний словник-енциклопедія / Гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. – 2-ге вид., доп. – К.: ПВП Всеуито, 2001; Львів: ЛДКФ Атлас, 2001. – VII+1575 с., іл. – 1080 ст.
9. Міжнародна мережа фірм, що надають аудиторські, податкові та консультаційні послуги. – <http://www.kpmg/>
10. РосБизнесКонсалтинг. – <http://rating.rbc.ru/>
11. Верховна Рада України. – <http://zakon.rada.gov.ua/>
12. Згуровський М. З. Сталий розвиток у глобальному і регіональному вимірах: аналіз за даними 2005 р. – К.: НТУУ «КПІ», 2006. – 84 с.
13. Відкрита книга фактів ЦРУ. – <http://www.cia.gov/>
14. Економіка зарубіжних країн: навч. посібн. / За ред.: Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, В. М. Осипова. – 3-тє вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 544 с.
15. Світовий Економічний Форум. – <http://www.weforum.org/>
16. Heritage Foundation. – <http://www.heritage.org/>
17. Economist Intelligence Unit. – <http://www.eiu.com/>
18. Human Development of Report. – <http://www.hdr.undp.org/>
19. Відділ Економічних і Соціальних Справ Організації об'єднаних націй. – <http://www.un.org/esa/desa/>